

nişin". Bazı Arapça kelimelerin karşısına, o kelimenin herkes tarafından bilindiğini belirtmek için, sadece f "ف" harfi (= mâruf) yazılmış, başka bir açıklamaya gerek görülmemiştir. Pek çok Arapça kelimenin mânasını açıklamak için yanına "hilâfu..." yazılarak onun zıddı olan kelimedenden faydalanılmıştır. Meselâ **bâtın**: "Hilâfû'z-zâhir"; **eymen**: "Hilâfû'l-eyser"; **eyser**: "Hilâfû'l-eymen".

Abdullah Kestelî'nin *Mirkâtü'l-luğa*'da kullandığı Türkçe, XVI. yüzyıl Türkçesi'dir. Eserdeki Türkçe metnin fonetik ve morfolojik özellikleri ile kelime hazinesi, o devir Batı Anadolu Türkçesi'nin dili hakkında bir fikir vermektedir. Meselâ yuvarlak sesli olan bazı kelimelerin düz sesli şekilleri de kullanılarak ses uyumuna riayet edilmiştir: **kapu** ~ **kapı** (bk. vuğne, zâfire); **demü** ~ **demir** (bk. vaşs); **yasduk** ~ **yasdık** (bk. visâd, visâde gibi). Bu örneklerde hem yuvarlak hem de düz sesli olan kelimeler, Beylikler ve ilk Osmanlı devri Türkçesi'nde imlâda daima yuvarlak olarak gösterilmiştir. Üçüncü tekil şahıs iyelik eki Osmanlıca'nın son zamanlarına kadar sesli uyumuna tâbi olmamış ve imlâda daima +i/+i şeklinde yazılmıştır. Fakat *Mirkâtü'l-luğa*'daki bazı örneklerden bu genel kaidenin daha çok imlâda geçerli olduğu, konuşma dilinde ve hatta halk diline yaklaşan metinlerde bu kuralın istisnalarına rastlandığı anlaşılmaktadır. Meselâ **su-yu çok kuyu** (bk. ʿaylem); **otu yanmış yir** (bk. mercüze); **su yolu** (bk. tîlaʿ).

Mirkâtü'l-luğa'nın Türkçe metninde bugünkü yazı dilinde kullanılmayan pek çok kelime vardır. Meselâ **azırgamak**: "Azırsamak, az ve ehemmiyetsiz görmek"; **biniv**: "Binme"; **biti**: "Senet, belge"; **çönge**: "Kütleşmek, kesmez hale gelmek"; **dörden dörden**: "Dörder dörder"; **dutruk**: "Ateşi tutuşturmak için kullanılan çörçöp"; **sağu sağımak**: "(Ölünün iyiliklerini sayarak) Feryat etmek, ağlamak, ağıt söylemek".

Mirkâtü'l-luğa'nın yazma nüshalarından en önemileri, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi (TY, nr. 400 [941/1535]; nr. 2959 [950/1543]; nr. 440 [954/1547]; nr. 3482 [960/1552]), Süleymaniye Kütüphanesi (İzmirli İsmail Hakkı, nr. 2863 [946/1539]; Harput, nr. 280 [947/1540]; nr. 5261 [955/1548]; Fatih, nr. 5260 [956/1549]; Ayasofya, nr. 4766 [959/1551]), Viyana Kütüphanesi (bk. G. Flügel, I, 118, nr. 113 [946/1539]) ve Berlin Kütüphanesi'ndeki (Staatsbibl., MS Or. Quart, nr. 977 [964/1557]) nüshalardır.

Yakın zamana kadar üzerinde müstakil çalışma yapılmamış olan *Mirkâ-*

tü'l-luğa hakkında 1983 yılında bir doktora tezi hazırlanmış, fakat henüz yayımlanmamıştır. Bu tezde "Arapça-Türkçe Sözlük" (s. 58-450) ile "Türkçe-Arapça Sözlük" (s. 451-568) başlığı altında iki ayrı kelime listesi verilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Keşfü'z-zunûn, II, 1657; G. Flügel, *Die arabischen, persischen und türkischen Handschriften*, Wien 1865, I, 118-119, nr. 113; *Kâmûsü'l-a'lâm*, V, 3859; *Hediyetü'l-ʿârifîn*, I, 475; Bursalı M. Tahir, *Aydın Vilâyetine Mensup Meşâyih, Ulemâ, Şuarâ, Müverrihîn ve Etibbânın Terâcim-i Ahvâli*, İstanbul 1925, s. 67; *Osmanlı Müellifleri*, I, 358; *Tarama Dergisi*, İstanbul 1934, I, 57; Hanna Sohrweide, *Verzeichnis der orientalischen Handschriften in Deutschland (VOHD)*, Teil 5, Wiesbaden 1981, s. 195; Abdül Gaffâr, *Mirkâtü'l-luğa* (doktora tezi, 1983, İÜ Ed. Fak.), s. 578.

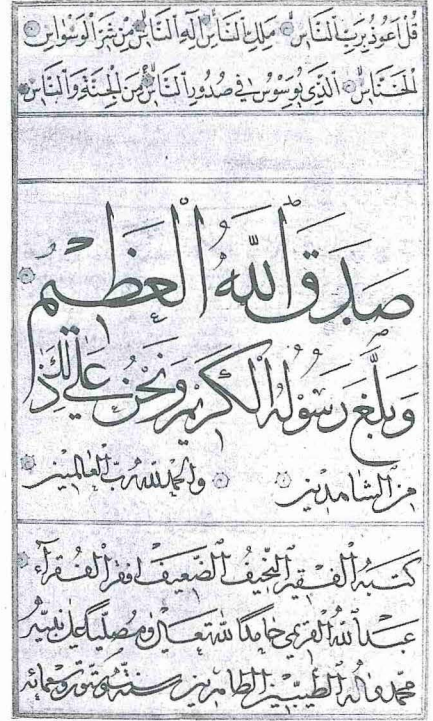
🏠 NURİ YÜCE

ABDULLAH KİRİMİ

(ö. 999/1591)

Osmanlı hattatı.

Kırım'dan geldiği için Kırîmî nisbesiyle anılmıştır. Yazıda hocası Şeyh Hamdullah'ın torunlarından Derviş Mehmed'dir. "Şeyh vadisi"nde yazı yazmaya başladı ve büyük bir şöhrete kavuştu. Bu arada sülüs-nesih yazılarında yeni bir üslup denemesine girişti. Sonunda muvaffak olamadığı gibi eski üslubunu da bozdu. *Gülzâr-ı Savâb*'da ölümüne yakın tanburunu kırarak tövbe ettiği bildirdiğine göre, mûsiki ile de meşgul olduğunu söylemek mümkündür. Son zamanlarında mezarını yaptırtıp taşını diktiği, taşın üzerine tarih olarak yan yana iki dokuz (99) yazdığı, soranlara da, "Talebelerimden bir dokuz daha yazacak bulunur" dediği rivayet edilir. Bu taş Edirnekapı Mezarlığı'nda iken hasara uğradığından Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'ne kaldırılmıştır.

Abdullah Kırîmî hattıyla bir ketebe sayfası

Abdullah Kırîmî'nin üçte ikisini yazdığı ve önde gelen talebelerinden Emrullah Efendi'nin tamamladığı, muhakkak hattıyla bir En'âm-ı Şerif, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir (AY, nr. 6763).

BİBLİYOGRAFYA :

Müstakimzâde, *Tuhfe-i Hattâtîn* (nşr. İbnü'l-emîn Mahmud Kemâl), İstanbul 1928, s. 289; Nefeszâde İbrahim, *Gülzâr-ı Savâb* (nşr. Kilisli Muallim Rifat), İstanbul 1939, s. 58; Suyolcu-zâde Mehmed Necib, *Devhatü'l-küttâb* (nşr. Kilisli Muallim Rifat), İstanbul 1942, s. 106.

🏠 M. UĞUR DERMAN

ABDULLAH b. KÜLLÂB

(عبدالله بن كلاب)

(bk. İBN KÜLLÂB).

ABDULLAH LEBİBÂ

Taylesânîzâde Hâfız
Elhâc Abdullah Efendi

XVIII. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış
Osmanlı tarihçisi ve kadisi.

Doğum ve ölüm tarihleri kesin olarak tesbit edilememektedir. İstanbul'da doğdu. Babasının adı Şeyh Taylesânî Mustafa'dır. İlimiye mesleğine intisap

Abdullah Kırîmî'nin Türk-İslâm Eserleri Müzesi'ndeki mezar taşı